യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 145

മുനിരുവാച .
ബഹിഷ്ടൈർബാഹ്യമേവാന്തരന്തസ്ഥൈഃ സ്വപ്നമിന്ദ്രിയൈഃ .
ജീവോ വേത്തി ദ്വയസ്ഥാതിതീവ്രസംവേഗിഭിർദ്വയമ് .. 1
യദേന്ദ്രിയാണി തിഷ്ഠന്തി ബാഹ്യതശ്ച സമാകുലമ് .
തദാ മ്ലാനാനുഭവനഃ സംകല്പാർഥോഽനുഭൂയതേ .. 2
യദാ ത്വന്തർമുഖാന്യേവ സന്ത്യക്ഷാണി തദാ ജഗത് .
അണുമാത്രം സ്വവപുഷി ജീവസ്തേനാതിവേത്തി തത് .. 3
ജഗപ്സപ്രതിഘം നാസ്തി കിംചിദേവ കദാചന .
ജീവേക്ഷണാനാമക്ഷാണാം ദൃഷ്ടിരപ്രതിഘാ ജഗത് .. 4
ജീവനേത്രാണീന്ദ്രിയാണി യദാ ബാഹ്യമയാന്യലമ് .
തദാ ബാഹ്യാത്മകം വേത്തി ചിതി ജീവോ ജഗദ്വപുഃ .. 5
ശ്രോത്രം ത്വഗീക്ഷണം ഘ്രാണം ജിഹ്വാ ചേതീഹിതാത്മകഃ .
സംഘാതഃ പ്രോച്യതേ ജീവശ്ചിദ്രൂപോഽനിലമൂർതിമാൻ .. 6
സർവത്ര സർവദാ ജീവഃ സർവേന്ദ്രിയമയഃ സ്ഥിതഃ .
ചിച്ചിദ്ദ്യോമാവ്യയസ്തേന സർവം സർവത്ര പശ്യതി .. 7
ശ്ലേഷ്മാത്മനാ രസേനാന്തർജീവ ആപൂര്യതേ യദാ .
തേഽക്ഷാണുക്ഷേണുരൂപാത്മാ തദാ തത്രൈവ വിന്ദതി .. 8
ക്ഷീരാർണവ ഇവോഡ്ഡീനോ നഭശ്ചന്ദ്രോദയാന്വിതമ് .
സരാംസി ഫുല്ലപദ്മാനി കഹ്ലാരവലിതാനി ച .. 9
പുഷ്പാഭ്രപ്രതിധാനാനി പരിഗീതാനി ഷട്പദൈഃ .
വസന്താന്തഃപുരാണ്യന്തരുദ്യാനാന്യുദിതാനി ഖേ .. 10
ഉത്സവാന്മങ്ഗലാകീർണാ+ല്ലീലാലോലാങ്ഗനാഗണാൻ .
ഭക്ഷ്യഭോജ്യാ+ന്ന/പാനശ്രീപരിപൂർണഗൃഹാജിരാൻ .. 11
സപുഷ്പാഃ ഫേന-ഹസനാസ്-തരലാ-തരലേ+ക്ഷണാഃ .
വിലാസേനാമ്/ബുധിം യാന്തി സരിതോ മത്തയൗവനാഃ .. 12
ഹിമവച്ഛുഭ്രശൃങ്ഗാണി സൗധാനി ശിശിരാണ്യലമ് .
സുധാവധൗതഭിത്തീനി കൃതാനീന്ദുതലൈരിവ .. 13
ശിശിരാസാരഹേമന്തപ്രാവൃണ്മേഘവൃതാനി ച .
സ്ഥലാനി നീലനലിനീലതാശാദ്വലവന്തി ച .. 14
പുഷ്പപ്രകരസംഹന്നാ വിശ്രാന്തഹരിണാധ്വഗാഃ .
സ്നിഗ്ധപത്രതരുച്ഛായാഃ പുരോപവനഭൂമികാഃ .. 15
കദമ്ബകുന്ദമന്ദാരമകരന്ദേന്ദുകാന്തിഭിഃ .
ഭാസമാനാസനസ്ഥാനസംസ്ഥാനാഃ കുസുമസ്ഥലീഃ .. 16
നലിനീജാലിനീർനീലാഃ പുഷ്പകസ്ഥലധാരിണീഃ .
വനാവലീർവിലീനാഭ്രനിർമലാകാശകോമലാഃ .. 17
കദലീകന്ദലീകുന്ദകദമ്ബകൃതശേഖരാഃ .

ഗിരിമാലാശ്ചലച്ചാരുലീലാപല്ലവപേലവാഃ .. 18
ഹേലാവലിതധമ്മില്ലമുക്തമാലതികാലതാഃ .
ഇവ ബാലാങ്ഗനാ നൃത്യം തന്വാനാസ്തനുഗാത്രികാഃ .. 19
ഉത്ഫുല്ലശ്വേതനലിനീനിഭാ നരപതേഃ സഭാഃ .
ചാരുചാമരഭൃങ്ഗാരവിതാനകശതാവൃതാഃ .. 20
വല്ലീവലയവിന്യാസവിലാസവലിതാങ്ഗികാഃ .
വനമാലാ വിലോലാമ്ബുപ്രണാലീകാകലീകലാഃ .. 21
ധരാഭരകരാലാങ്ഗധാരാധരധരാധരാഃ .
ദിശഃ സീകരനീഹാരഹാരോദരധരാ ദശ .. 22
പിത്താത്മനാ രസേനാന്തർജീവ ആപൂര്യതേ യദാ .
ഓജോന്തരണുമാത്രാത്മാ തദാ തത്രൈവ വിന്ദതി .. 23
പവനസ്പന്ദസംശുഷ്ককിംശുകദ്രുമശോഭനാഃ .
ജ്വാലാലീരുജ്ജ്വലാമ്ഭോജദലപല്ലവപേലവാഃ .. 24
സംതപ്തസികതാസേകസനീഹാരസരിച്ഛിരാഃ .
ദാവാനലശിഖാശ്യാമധൂമ+ശ്യാമല-ദിങ്മുഖാഃ .. 25
കൃശാനുകർകശാനർകാംശ്ചക്രധാരാശിതത്വിഷഃ .
ദാവദാഹവിഷാവേശവിപരീതരസാകരാൻ .. 26
സ്വേദമുഷ്ണീകൃതാബ്ധിം വാ സ്വിന്നം ത്രൈലോക്യമണ്ഡലമ് .
ക്ഷരത്ക്ഷാരാണ്യരണ്യാനി പ്രതർദ-ഗഹനാന്യപി .. 27
പ്രതരന്മൃഗതൃഷ്ണാമ്ബുസരത്സാരസരൂപി ച .
സ്ഥലാന്യദൃഷ്ടപൂർവാണി ഭൂതപൂർവതരൂണി ച .. 28
അധ്വഗം സംഭ്രമ-വശാത്തപ്തധൂലിവിധൂസരമ് .
ദൂരാദമൃതവദ്ദൃഷ്ടം സ്നിഗ്ധച്ഛായാധ്വപാദപമ് .. 29
ജ്വരജ്വാലിതമാകാരം ഭുവനം തപ്തമഗ്നിവത് .
പാംസൂപഹതദേശാനി ദിങ്മുഖാനി ച ഖാനി ച .. 30
ഗ്രഹ+ഗ്രാമാർണവാദ്-വ്യബ്ധി-വന+വ്യോമാ+ഗ്നികാ ദിശഃ .
തുഹിനാ-ഹാര-ഹാനന്താ/സംഖ്യാമ്/ബുദ-ഘടോദ്ഭടാൻ .. 31
ശരദ്ഗ്രീഷ്മവസന്താംശ്ച താപാ-നാതപ-ദായിനഃ .
തൃണപത്ര-ലതൗഘാ+ഭ്ര/രാ+ശ്യൂഷ്മ-പിഹിതാ-വനീഃ .. 32
സൗവർണമമ്ബരതലം ഭൂതലം ദിക്തടാനി ച .
തപ്താന്യദഭ്രസരസീഹിമശൈലസ്ഥലാനി വ .. 33
രസാനുരിക്തേ വാതേന ജീവ ആപൂര്യതേ യദാ .
ഓജോന്തരണുമാത്രാത്മാ തദാ തത്രൈവ വിന്ദതേ .. 34
വാതവിക്ഷുബ്ധസംവിത്ത്വാദപൂർവം വസുധാതലമ് .
അപൂർവാ നഗരഗ്രാമശൈലാബ്ധിവനമണ്ഡലീഃ .. 35
ഉഡ്ഡീയമാനമാത്മാനം ശിലാഃ ശൈലസ്ഥലാനിവ .
ഘനഘുംഘുമസാരാവാനചക്രഭ്രമണാദി ച .. 36
ഹയോഷ്ട്രഗരുഡാമ്ഭോദഹംസയാനാവരോഹണമ് .
യക്ഷവിദ്യാധരാദീനാം ഗത്യാഗമനസംചരമ് .. 37
സാദ്രിദ്യൂർവീനദീശാനാം വനഭൂഗ്രാമപൂർദിശാമ് .

കമ്പം ഭയോന്മുഖാങ്ഗാനാം ബുദ്ബുദാനാമിവാർണവേ .. 38
അന്ധകൂപേ നിപതിതം വിപുലേ സംകടേ/ഥവാ .
അഥവാ രൂഢമാത്മാനം ഖമാഭം പാദപം ഗിരിമ് .. 39
വാത-പിത്തശ്ലേഷ്മയുക്തോ ജീവ ആപൂര്യതേ യദാ .
ഭാഗൈർവാതവശം പ്രാപ്തൈരാർതോ/സൗ വിന്ദതേ തദാ .. 40
പതന്തീം പാർവതീം വൃഷ്ടിം സുശിലാവൃഷ്ടിസംകടമ് .
സ്ഫുടാട്ട-കട-കാരാവ+/ഭ്രമത്പാദപമണ്ഡലമ് .. 41
ഭ്രമദ്ഭിർവനവിന്യാസൈഃ സംദിഗ്ധാമ്ഭോധരോത്കടമ് .
സിംഹവാരണവർഷാഭ്രനിരന്തരദിഗന്തരമ് .. 42
താലീതമാലഹിംതാലമാലാജ്വലനസംകുലമ് .
ഗുഹാഘുംഘുമനിർഹ്രാദഭാംകാരഘനഘർഘരമ് .. 43
മന്ദ്രമന്ദരമന്ഥാനശബ്ദസംദർഭസുന്ദരീമ് .
ദരീം ദലനദുർവാരമിഥഃസംഘട്ടഘട്ടിതാമ് .. 44
ശൃങ്ഗ-സംഘട്ട-സദൃശാഃ ക്രേംകാരോത്കര-കർകശാഃ .
നദീർമുക്താ-ലതാപാത/സ+സ്രഗ്/ദാമ-നഭസ്തലാഃ .. 45
ശിലാശകലപൂർണാർണപൂർണാമ്ബരമഹാർണവമ് .
വഹദ്വനഘനോദ്ഘാതഘട്ടിതബ്രഹ്മമണ്ഡലമ് .. 46
പരസ്പരവിനിർമൃഷ്ടദശദർശനദന്തുരമ് .
ചടത്കടകടാരാവസ്ഫുടത്കടകടങ്കിതമ് .. 47
ഖപാതപവനാധൂത-വന-വാത-ലതോദയമ് .
രണദാത്മ-ദൃഷച്ചൂർണ/കർബുരാമ്ബുജ-ധാരിണമ് .. 48
പ്രാഗ്ഭടോദ്ഭടഭേദോത്ഥൈർമന്ദ്രൈർമരമരാരവൈഃ .
ക്രൂരാക്രന്ദൈരിവാഭാതി വിരാജിത-ജഗ+ത്രയമ് .. 49
ഇതി തൈഃ കാഷ്ഠപാഷാണ/മൃ+ദ്യുഗ്-വാത-ഭടൈർവൃതഃ .
പരിപീഡിത ഏവാസ്തേ യദാ ജീവോ ജഡീകൃതഃ .. 50
മൃദന്തഃകീടകണവച്ഛിലാന്തർഗതഭേകവത് .
ഗർഭസ്ഥാപക്വശിശുവത്ഫലാന്തർഗതബീജവത് .. 51
ബീജോദരസ്ഥാങ്കുരവദ്-ദ്രവ്യപിണ്ഡോദരാണുവത് .
അശ്രാന്തസ്തമ്ബകോശസ്ഥദാരുപുത്രകദേഹവത് .. 52
സൗഷിര്യാസംഭവാത്പ്രാണപവനസ്പന്ദവർജിതഃ .
പ്രോന്നമത്പർശുപൂരേണ ശിലാപൂരേണ തർജിതഃ .. 53
തദാ നിവിഡതേജോന്തരേവാനുഭവതി സ്വയമ് .
സുഷുപ്തം ശൈലകോശാഭമന്ധകൂപോദരോപമമ് .. 54
യദാ പരിണതം യത്നം പുനഃ സൗഷിര്യമാഗതമ് .
പുനർവേത്തി തദാ ജീവഃ സ്വപ്നം പ്രാണാവബോധിതഃ .. 55
യദാ തസ്മിൻപ്രദേശേ/ന്തർഭാഗഭാഗാൻപതന്തി തേ .
ദേഹേ പരിണമന്തോ/ന്തസ്തദേവാത്യദ്രിവർഷണമ് .. 56
ബഹ്വേവ വഹ്നിബഹുനാ സ്വല്പേനാല്പം പ്രപശ്യതി .
വാതപിത്താദിയോഗേന ബഹിരന്തശ്ച സംഭ്രമമ് .. 57
പശ്യത്യേതദ്യഥൈവാന്തരേഷ ജീവോ വശീകൃതഃ .

വാതപിത്താദിവലിതോ ബഹിർവേത്ത്യേവമേതി വാ .. 58
ക്ഷുബ്ധൈരന്തർബഹിശ്ചൈവ സ്വല്പൈഃ സ്വല്പം പ്രപശ്യതി .
സമൈഃ സമമിദം ദൃശ്യം വാതപിത്തകഫാദിനാ .. 59
ബഹിഃ പശ്യത്യയം ജീവഃ കുപിതൈരേഭിരാവൃതഃ .
സ്പന്ദം ഭൂമ്യദ്രിനഭസാം ജ്വലനം വാനലോച്ചയൈഃ .. 60
ആകാശഗമനം ചൈവ ചന്ദ്രോദയഹിമാചലാൻ .
ഗഹനം വൃക്ഷശൈലാനാം നഭഃപ്ലവനമർണസാമ് .. 61
മജ്ജനോന്മജ്ജനം വാബ്ധൗ സുരതം സുരസദ്മസു .
ശൈലോപവനശുഭ്രാഭ്രപീഠവിശ്രമണോച്ചയമ് .. 62
ബൃഹത്ക്രകചനിഷ്പേഷം നരകാനുഭവഭ്രമമ് .
താലീതമാലഹിംതാലമാലാവലന-മമ്ബരേ .. 63
ചക്രവൃത്തൈശ്ച പതനം ഝഗിത്യുത്പതനം ദിവി .
ശൂന്യേഽപി ജനതാവൃന്ദം സ്ഥലേഽപ്യബ്ധിനിമജ്ജനമ് .. 64
വിചിത്രം വിപരീതം ച വ്യവഹാരം മഹാനിശി .
അഹ്നീവ ഭാസ്കരാലോകം ദുർഭേദ്യം ചാഹ്നി വാ തമഃ .. 65
സാദ്രിഭൂതലമാകാശേ കുഡ്യബന്ധേ ഘനേ സ്ഥലമ് .
കുഡ്യബന്ധാംശ്ച ഗഗനേ മിത്രഭാവം ച വിദ്വിഷി .. 66
സ്വജനേ പരതാബുദ്ധിം സുജനത്വം ച ദുർജനേ .
സുസമസ്ഥലതാം ശ്വഭ്രേ ശ്വഭ്രത്വം സുസമേ സ്ഥലേ .. 67
ഉദ്ഗീതാലാപമസൃണാൻസുധാധൗതാൻസുചിത്രിതാൻ .
അദ്രീഞ്ച്(ഛ്-വേ)ത-മയാ-ന്വാപി നവനീതമയാൻശ്ച വാ .. 68
കദമ്ബ-നീപ-ജമ്ബീരപത്രസ്തബകസദ്മസു .
സുഖവിശ്രമണം സ്ത്രീഭിർ/ നാകം പദ്മേ+ഷ്വിവാ-ലിനഃ .. 69
അന്തർ/നിമീലിതാ ഹ്യേതാഃ പശ്യന്ത്യുന്മീലിതാ ബഹിഃ .
ധാതൂനാമിതി വൈഷമ്യാദ്ഭ്രാന്തിമിന്ദ്രിയവൃത്തയഃ .. 70
ഏവംവിധാന്യനേകാനി പശ്യന്ത്യനുഭവന്തി ച .
ബഹിരേവ യഥാ സ്വപ്നേ വസ്തുന്യസമധാതവഃ .. 71
ബഹിശ്ചാന്തശ്ച ദൃശ്യന്തേ വിപരീതാന്യനേകശഃ .
കാര്യാണ്യതികരാലാനി ജീവൈരസമധാതുഭിഃ .. 72
സമേഷു ധാതുഷ്-വേഷ്വോ+ന്തർജീവോഽനുഭവതി സ്വയമ് .
തേജോന്തർഗത ഏവേമാം വ്യവഹാരസ്ഥിതിം സമാമ് .. 73
യഥാസ്ഥിതാം പുരഗ്രാമപത്തനാരണ്യസംതതിമ് .
സൗമ്യവാരിതരുച്ഛായാദേശാധ്വഗഗമാഗമമ് .. 74
സുഖാതപമയേന്ദ്വർകതാരാഹോരാത്രമണ്ഡിതമ് .
ഏവമേതദസദ്ഭൂതം സദ്ഭൂതമിവ ഭാസതേ .. 75
ദൃശ്യോപലമ്ഭം ചിത്തത്ത്വേ സ്പന്ദനം പവനേ യഥാ .
അസദേവ സദാഭാസമഭിന്നം ഭിന്നവത്സ്ഥിതമ് .. 76

ശാന്താദുദേതി സകലം ജഗദമ്ബരാത്മ
ശാന്തം ന കിംചന ന നാമ സദി+ത്യുദേതി .

തദ്ദ്യോമനീ-ദൃശ-മനന്ത-ചിതേഃ ശരീരേ
ഭാമാത്ര-മാതത-മനന്ത-വപുർവിഭാതി .. 77

ഇത്യാർഷേ ശ്രീ വാസിഷ്ട മഹാരാമായേണ വാത്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു നിർവാണ പ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ ജാ+ഗ്ര+ത്സ്വപ്ന-സുഷുപ്തി-വർണനം നാമ പഞ്ച-ച+ത്വാരിംശ-ദധിക-ശത-തമഃ സർഗഃ .. 145 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
4.1.2024